

КОМУНІКАТИВНІ ЯКОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ: АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

На сучасному етапі розвитку української держави великого значення набуває підготовка спеціалістів нового профілю – менеджерів, наділених новим економічним мисленням, здатних швидко і ефективно розв'язувати управлінські завдання, оволодівати новими формами співробітництва з зарубіжними партнерами. Професія менеджера порівняно нова в нашому суспільстві, тому проблема підготовки менеджерів висвітлюється переважно зарубіжними авторами (S.Cowen, I. Cranfield, P. Drucker, A. Hubert, R. Miles, T. Mosson, I.Novaka, A.Rohrer, T. Stroh). Проте протягом останніх років у вітчизняній педагогіці з'явилось чимало праць, присвячених проблемі підготовки менеджерів (Ю.Голубев, В.Дюков, С.Макаров, М. Махмутов, Ю.Морозов, Ф.Русинов, С.Уткін, В.Яровий). Тематика досліджень зазначених вище авторів є досить широкою, але питання формування професійної спрямованості менеджерів майже не знаходить відображення в їхніх працях.

Процес формування комунікативних якостей, який існує в межах педагогічного та виховного процесу підготовки майбутнього менеджера є основним у реалізації мети навчання і виховання в умовах системи, в якій організована взаємодія вихователів і студентів (суб'єкт – об'єкт виховання)

Це вказує на ознаки професійної підготовки, яку можна описати як процес, характерними ознаками якої є цілісність, диференційованість, поетапна організація. Підготовка, як і будь-яка діяльність, має програмно-цільове призначення. Серед цілей підготовки, як діяльності, що розкривається на різних рівнях, виділяються: розвиток мотиваційної готовності; змістове наповнення підготовки (визначається по її предметі); розвиток умінь.

Проблемі професійної спрямованості особистості в педагогіці й психології присвячені теоретичні й практичні дослідження провідних учених і практиків: А.О. Вербицького, О.Б.Каганова, В.В.Кривеневич, Н.В. Кузьміної, А.П.Сейтешева, В.О.Сластьоніна, Н.Ф. Талізної, М.Х.Тітьми та інших. Дослідження різних аспектів професійної спрямованості займалися такі вчені, як: С.Я.Батишев, В.І.Ковальов, М.І. Махмутов, Ю.П. Платонов та інші.

Поряд із загальними дослідженнями професійної спрямованості, чільне місце в педагогіці займають студії з проблем її формування у студентів вищих навчальних закладів (О.М.Землянська, О.Б.Каганов, А.Т. Колденкова, Н.В.Комусова, Л.М.Садикова, В.Д. Федоров та інші). В своїх працях їх автори підкреслюють визначальний характер професійної спрямованості в процесі професійного і життєвого самовизначення молоді (Ю.П. Вавілов, О.Ю.Голомшток, В.І. Журавльов, Є.О. Климов, Б.О.Федоришин, В.Д. Федоров, П.А.Шавір та інші); відзначають першочергове значення професійної спрямованості на етапі вибору професії й професійного навчання (Г.О. Бокарева, М.О. Добринін, Т.А. Льїна, М.М. Нечаєв, О.Л. Репіна).

Г.І.Аксьонова говорить, що "готовність до будь-якої діяльності поєднує в собі переконання, погляди, відносини, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння, навички, установки особистості на визначене поведіння" [1,11].

Таким чином, у готовності, як результаті підготовки, що відбиває її структуру, робиться акцент на мотиваційний компонент (переконання, погляди, відносини, мотиви, установки на визначене поведіння); особистісний (почуття, вольові й інтелектуальні якості); змістовий (знання); процесуальний (уміння і навички).

Л.В.Нечаєва у своїй роботі, торкаючись проблеми формування професіонала-фахівця, уважає, що цей процес потрібно розглядати як "...систему інтегральних перемінних, що включають професійну спрямованість особистості, її теоретичну озброєність, а також наявність професійно значимих умінь, необхідних для спільної діяльності" [4,10].

Отже, сутність процесу підготовки визначається як стан особистості, у структурі якої виділяється її спрямованість, теоретичні знання і професійно значимі вміння.

Є.В.Горячкіна розглядає процес, спрямований на формування вмінь спілкування з погляду його організації, що представляє собою "систему взаємоповноважених методів і прийомів (семінари-практикуми, консультації, педагогічні ігри, аналіз педагогічних ситуацій, тренінг професійного спілкування)".

У руслі діяльнісного підходу Л.В.Макарьська розглядає підготовку як "цілісний процес, що полягає у формуванні... мотивації професійної діяльності закріплених у свідомості і поведінні теоретичних знань, практичних умінь і особистісних якостей. У структурному і змістовому планах підготовка представлена комплексом педагогічних впливів на особистість студента з метою формування в нього структуруютьовуючих компонентів і їх особистісних якостей" [3:10].

Відповідно до цього, автором виділені основні напрямки підготовки: розвиток професійної свідомості і самосвідомості (тобто розвиток позитивної мотивації, розширення знань); формування комунікативних умінь; спонукання до адекватної оцінки і самооцінки свого поведіння.

Узагальнюючи вищевикладене, можна сказати, що в більшості досліджень підготовка фахівця розглядається як процес, цільовим призначенням якого є професійна готовність фахівця. Крім мети, у процесі підготовки аналізуються: структура, етапи і форми організації, принципи підготовки і методи. Щодо проблем професійного становлення, спостерігаються спроби замінити поняття "процес підготовки" поняттям "готовність до професійної діяльності".

На наш погляд, дані підходи можуть бути виправдані тільки в тому випадку, коли мова йде про структуру підготовки, тому що готовність до професійної діяльності відбиває усі компоненти процесу підготовки. Узагалі готовність до професійної діяльності може бути розглянута з двох сторін: з одного боку, як стійка характеристика особистості; з іншого – як стан.

Отже, результатом процесу підготовки є готовність як стійка характеристика особистості.

Сучасний напрям психолого-педагогічних досліджень в області підготовки менеджера до професійної діяльності орієнтована на закономірність, відповідно до якої успіх цієї діяльності припускає відповідність психологічної структури особистості, що здійснює дану діяльність, психологічній структурі самої діяльності. Ця закономірність вказує на те, що професійна підготовка повинна бути зорієнтована на модель особистості майбутнього фахівця, що відбиває структуру його діяльності, а сам процес підготовки повинний відбивати специфіку майбутньої професійної діяльності.

У той же час ми припускаємо, що процес формування ціннісного ставлення до спілкування неможливий без наявності сформованої системи понять, що виступають основою знань про комунікативну культуру, а що стосується розвитку комунікативних умінь і навичок, а найголовніше – комунікативних якостей студентів то цей процес неможливий без розвитку мотивації спілкування, що ми розуміємо як знання теорії і технології.

Таким чином, комунікативну діяльність менеджера можна представити у вигляді наступного ланцюжка розумових дій:

"Спостереження → Враження → Переживання → Комунікативний досвід".

Виявлення цього індивідуального комунікативного досвіду є необхідною умовою формування комунікативних якостей студента-менеджера.

Гадаємо, що формувати комунікативні якості фронтально, повідомивши всім правила поведінки, або правила використання цих якостей, неможливо. Уважаємо, що цей процес складний, суцільно індивідуальний і тривалий.

На наш погляд правомірно формувати комунікативні якості без відриву від комунікативних здібностей та умінь. Спираючись на визначення дослідників ми можемо надати таку схему розвитку особистості менеджера в комунікативній діяльності:

Візьмемо до уваги, що ця особистість повинна бути зв'язана з комунікативною діяльністю, яка і впливає на рівень розвитку комунікативних якостей особистості. Потрібно розібратися, що саме відносять дослідники до комунікативних здібностей.

Комунікативні здібності тривалий час знаходяться в центрі уваги дослідників. Наприклад Н.В.Кузьміна визначає комунікативні здібності як "здатність установлювати правильні взаємини і перебудовувати їх відповідно до розвитку цілей і засобів". Вона підкреслює тісний зв'язок комунікативних здібностей із загальними і спеціальними здібностями [2, 9].

Загальними, спеціальними професійними здібностями, визначені К.К.Платоновим є сукупність (структура) досить стійких, хоча, звичайно, й індивідуально-психологічних якостей, що змінюються під впливом виховання особистості людини, котрі на основі компенсації одних властивостей особистості іншими визначають успішність навчання визначеної трудової діяльності, виконання її й удосконалення в ній.

Комунікативні здібності відносяться, без сумніву, до найважливіших здібностей, якими повинен володіти професійний менеджер.

М.І. Станкін визначає комунікативні здібності як уміння легко вступати в контакти з іншими людьми... і надалі підтримувати з ними правильні відносини"; позначає такі риси особистості, необхідні для встановлення правильних взаємин як "...щирість, доброзичливість, повага до особистості ... увага до позитивних рис, увічливість, люб'язність..." Він особливо підкреслює моральну культуру спілкування, терпимість до слабостей, облік темпераменту й характеру [5: 176].

Комунікативні навички необхідні для того, щоби правильно розуміти інших людей і ефективно взаємодіяти з ними. Менеджери не можуть обійтися без цих навичок у більшості ситуацій, оскільки їхня діяльність зводиться саме до того, щоби досягти конкретної мети за допомогою інших людей. До комунікативних навичок, які мусять мати всі менеджери, належать навички спілкування, тобто навички обміну інформацією. Саме спілкування сприяє безперейному веденню справ усередині компанії і встановленню сприятливих взаємовідносин фірми з зовнішнім середовищем. Успіх у спілкуванні — це, безсумнівно, вулиця з двостороннім рухом. Кваліфікований менеджер завжди точно сприймає реакцію людей на його слова і, що особливо важливо, прислухається до того, що вони кажуть у відповідь.

Кваліфікований менеджер знає, як вибрати найбільш підходящі інформаційні засоби або канали комунікацій. Він розуміє, що форма комунікації впливає на характер повідомлення, яке має бути передане. Наприклад, яку вибрати форму повідомлення: письмову чи усну, в якому середовищі й місці його зробити.

Проаналізувавши поняття "комунікативна якість" з точки зору психології, педагогіки, філософії ми можемо стверджувати, що професія менеджера тісно пов'язана з комунікацією. На наш погляд, правомірно стверджувати, що менеджер повинен володіти вище названими видами спілкування, структурою спілкування та позиціями.

За допомогою комунікації можна досягти найвищого рівня ефективності виробничо-трудової діяльності в інформаційному середовищі при збереженні індивідуальності кожного учасника комунікаційного процесу (М.С. Каган, М.Ш. Каппушева, Є.І. Хитарова, М.О. Чиркова, О.Д. Чурсіна).

Засобами професійно-особистісної комунікації майбутніх фахівців виступають: технічні об'єкти, з якими людина знаходиться в контакті; штучне соціальне чи професійне середовище, соціальні інститути (професійний коледж, установи соціального партнерства), технічні, електронні й інформаційні пристрої (телефон, комп'ютер, Інтернет, супутники зв'язку й ін.).

Але в нашому випадку всі перераховані вище якості ми відносимо до комунікативних, які характеризують професійну особистість менеджера

Процесуальні характеристики дисциплін часто служать одночасно для досягнення дидактичних і виховних цілей. Гуманізація освіти, в основі якої лежить індивідуально-орієнтоване розвиваюче навчання, нерозривно зв'язане з вихованням, є тим усеосяжним процесом, що, пронизуючи всі сторони життя студента, буде сприяти гармонічному розвитку його особистості. Виховні методи реалізуються в процесі педагогічного спілкування, активних методів навчання (семінару-дискусії, контекстне навчання, проблемне навчання й ін.), що спонукають студентів виявити себе в спільній діяльності, прийняти оцінні рішення. Велику роль у вихованні грає особистість педагога, його педагогічна майстерність, знання психології студентів.

Відсутність спеціальних молодіжних організацій робить сучасний процес навчання в українських вузах практично єдиним полем виховного впливу, що здійснюється через змістовні і процесуальні характеристики дисциплін, що викладаються. Важко переоцінити виховний потенціал гуманітарних курсів, у процесі вивчення яких формуються світогляд і ціннісні орієнтації студентів. Блок фундаментальних і природничонаукових дисциплін сприяє виробленню інтелектуальних умінь наукового мислення. Блоки загально інженерних і професійних дисциплін у виховному плані дають можливість отримати інтелектуальні вміння, розвиток творчого потенціалу.

Зміст стає інструментом виховання лише в тому випадку, коли на основі міцних знань воно транслюється у свідомість студентів, за допомогою цілісного сприйняття. Варто ширше використовувати міжпредметні зв'язки, інтегровані курси, що сприяють формуванню системних знань, а через них – системи переконань, поглядів. Тільки те, що добре зрозуміло, активно засвоєне, спонукає до рефлексії, до судження і трансформується в нові якості особистості.

На наш погляд правомірно перерахувати ціннісні пріоритети виховного компонента освіти, який сприяє формуванню саме професійних, а в нашому випадку комунікативних якостей студентів: орієнтованість особистості на загальнолюдські гуманістичні цінності; демократизм і толерантність; орієнтованість на національні ідеї виховання; розкриття сутнісних креативних здібностей особистості; регіональний аспект виховання, спрямований на формування потреб, які реалізують творчий потенціал особистості.

Звідси витікає, що виховання особистості спеціаліста, який відповідає сучасним вимогам, передбачає пошук і відбір ефективних педагогічних методів. Для цього необхідно виділити відповідні властивості особистості, які повинні стати предметом виміру сформованості особистості спеціаліста. Такою ланкою, вважаємо, є професійна спрямованість як ієрархічна система усталено домінуючих мотивів особистості, як визначальна характеристика спеціаліста, котра дозволяє людині максимально виявити свої здібності й творчо опанувати професію.

А саме професійна підготовка студентів-менеджерів та формування професійно-орієнтованої особистості, грає велику роль під час виховання у вищому навчальному закладі і на цьому етапі важливе місце відводиться позанавчальній діяльності.

Як ми бачимо, всі автори цих визначень в основу комунікативних здібностей кладуть відносини. Відношення до партнера спілкування – це шлях до розвитку комунікативних здібностей, а розвиток комунікативних здібностей веде до формування креативного рівня комунікативних якостей – а це є основою, на якій варто розвивати професійні якості менеджера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова Г.І. Студент як суб'єкт навчального процесу / Г.І. Аксьонова. – М. : Рязань, 2001 – 18с.
2. Кузьмина Н.В. Професіоналізм особистості викладача – М., 2000. – 17 с.
3. Макарьська Л.В. Підготовка майбутнього вчителя до морального виховання: автореф. дис. канд. пед. наук / Л.В. Макарьська. – Мінськ, 1999.–19с.
4. Нечаєва Л.В. Підготовка студентів педагогічних інститутів до взаємодії зі студентами: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л.В. Нечаєва. – Харків, 1991. – 18 с.
5. Станкін М.І. Психологія спілкування / М.І. Станкін. – М., 2006.

Подано до редакції 28.05.10

РЕЗЮМЕ

Стаття розкриває концепцію професійної підготовки студентів-менеджерів, висвітлює сутність поняття комунікативні якості студентів та підкреслює, що вони є найважливішими в процесі професійного навчання та виховання майбутнього фахівця.

Ключові слова: комунікативні якості, професійне становлення, гуманізація освіти, кваліфікований менеджер, комунікативні навички, комунікативні здібності, професійна підготовка.

В.П. Каткова

КОМУНІКАТИВНІ КАЧЕСТВА СТУДЕНТОВ-МЕНЕДЖЕРОВ: АСПЕКТ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ПОДГОТОВКИ БУДУЩОГО СПЕЦІАЛІСТА

РЕЗЮМЕ

Статья раскрывает концепцию профессиональной подготовки студентов-менеджеров, освещает специфику понятия коммуникативные качества студентов и подчеркивает, что они являются самыми важными в процессе профессионального воспитания и образования будущего специалиста.

Ключевые слова: коммуникативные качества, профессиональное становление, гуманизация образования, квалифицированный менеджер, коммуникативные навыки, коммуникативные способности, профессиональная подготовка.

V.P. Katkova

COMMUNICATIVE QUALITIES OF STUDENTS-MANAGERS IN THE ASPECT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS SUMMARY

The article exposes the concept of students-managers' professional training; lights up communicative qualities of students, emphasizing importance of these

qualities in the process of training and educating future specialists.

Keywords: communicative qualities, professional formation, humanism of education, qualified manager, communicative skills, communicative abilities, professional training.
